

65526

KNEZ-NADŠKOF

GORIŠKI

ANDREJ D. GOLLMAYR.

ŽIVOTOPISNE ČRTICE.

SPISAL

G. RAICEVICH,

DOBROVČAN,

KAPITELJSKI DEKAN

PRVOSTOLNE CERKVE V ZADRU.

V GORICI
Mat. Hilarijanska tiskarna
1883.

KNEZ-NADŠKOF
GORIŠKI
ANDREJ Dr GOLLMAYR.

ŽIVOTOPISNE ČRTICE.

SPISAL

G. RAICEVICH,

DOBROVČAN,

KAPITELJSKI DEKAN

PRVOSTOLNE CERKVE V ZADRU.

Lea Urhony

V GORICI, NAT. HILARIJANSKA TISK. 1883.

65526

ČASTITIM ODGOJENCEM
NADŠKOFOVEGA SEMENIŠČA ANDREJIŠČA,
KI GA JE KNEZ - NADŠKOF

ANDREJ DR GOLLMAYR

USTANOVIL, ODPRL IN POSPEŠEVAL,
KATEREMU JE VSE SVOJE PREMOŽENJE
ZAPUSTIL,

[IN KI MU JE BIL ZAVOD DRAG,
KAKOR PUNČICA NJEGOVEGA OČESA,

KANONIK BOGOSLOVEC
G. RAICEVICH, KAPITELJSKI DEKAN,
KATEREMU JE RAJNKI LJUBEZEN IN DOBROTE
IZKAZOVAL,
ŽALOSTNI TA SPOMINEK
POSVEČUJE.

KNEZ - NADŠKOF GORIŠKI

ANDREJ Dr. GOLLMAYR.

«Ein frommer Priester und gewandter Weltmann
Practisch gelehrter und Vater der Armen
War er ein ganzer Mann für den dornenvollsten Thron
in der Kirche unserer Tage.»

(H. Förster v životopisu kardinala Diepenbrocka.)

Spisal sem te vrste, ker sem hotel ustreči nekterim vrednim svojim prijatlom in pa da jih lahko porabi kot kroniko, kdor bi hotel pisati goriške cerkve zgodovino, ki bi bila gotovo zanimiva, kakor se navadno misli. Naj bode ta spis poslednji spominek in izkaz hvaležnosti do obžalovanega knezo-nadškofa goriškega Andreja Dr. Gollmayr-ja, ki ga je nedavno smrt ukradla častečemu in odkritosrčno ljubečemu ga ljudstvu, mnogim znancem in prijatlom. Pisal sem, da sem si potolažil dušno bridkost; solze, ki so kapale na popir — ne vem, ali mi jih je izsilila boleost, ali sinovsko-vdana hvaležnost.

Nadroben ne bo ta životopis, da mi ne bode treba ponavljati reči in dogodkov, ki so enaki pri vseh, ki so se odmenili za duhovski stan; tudi mi ni treba navajati zgodovinskih epizod, ker ni živel častiti rajniki v izrednih okoliščinah in ni uplival očitno na duhá in gibanje svojega časa.

Rodil se je Gollmayr 28. novembra 1797 v Radoljici na gorenjskem Kranjskem; starši so mu bili pobožni in pošteni. Končavši niže šole v domačem kraju in v Ljubljani gimnazijske in modro-

slovske, stopil je v duhovski stan in dognal bogoslovne studije na domačem učilišču v Ljubljani. V mašnika ga je posvetil 23. sept. 1821 knez-škof ljubljanski Avgustin Gruber, znan po nevšečnih navskrižnostih z apostoljskim Sedežem. Nekaj mesecev je bil kaplan na Brdu; o začetku l. 1825 so ga poslali na Dunaj v više duhovsko izobraževališče pri sv. Avgustinu, kjer je — opravivši z odličnim vspehom rigorozne preskušnje — dosegel doktorstvo bogoslovsko, edina sposobnost, katera se je rad in ponosno spominjal.

Med mnogimi gojenci v omenjenem višem zavodu na Dunaji so mu bili skoz več ali manj let tovariši duhovniki Jederlinič in Zubranič s Krka, ki sta pozneje oba škofa postala v Dobrovniku, in g. Alojzij Guglielmi, pred skaderski in pozneje — po raznih okoliščinah in skušnjah — škof veronski. Gollmayr, ki je bil vselej zmeren v svoji sodbi in hvali in sploh zdržen v vsem svojem govorjenju, spominjal se je sosebno Guglielmi-a večkrat in mu je bil prav vdan ter mu tudi veliko pomagal, ko je bil sè svojega prvega sedeža pregnan in je (Gollmayr) bil referent pri ministerstvu za uk in bogočastje na Dunaji.

Kot doktor bogoslovski učil je častno na ljubljanskem bogoslovskem učilišču dogmatiko. Med mnogimi odličnimi duhovniki in cerkvenimi dostojniki bil je njegov učenec sedanji knez-škof ljubljanski, dr. Pogačar. Gollmayr je bil ob enem tudi namestni ravnatelj (Vice-Director) gimnazijski. To je bila le častna služba v tistih časih.

S cesarskim sklepom od 21. junija 1836 je bil Gollmayr imenovan za svetovalca pri primorskem guberniji v Trstu. To mesto je bilo nevarno za duhovnika; od kar je bil sklenen konkordat z Rimom, niso postavljali več duhovnikov na taka mesta. Cerkevni, duhovni referent pri državni vladi je stal med cerkvenimi postavami, zlasti med določbami tridenškega zbora na eni — in med

cesarja Jožefa postavami na drugi strani. Res, da je bil jozefinizem tisti čas uže zmerniši, ker se je bližala doba cerkvene svobode v Avstriji in ker so bili cesar Franc I. in njegovi nasledniki verno pobožni.

V mnogih krajih sta bila vladni duhovni referent in dotični škofje nekako enaki oblasti. Qui potest capere, capiat! Le toliko naj povem, da je hodil mladi dr. Gollmayr, tržaški vladni referent, o večih praznikih k sv. Justu in imel v koru svoje spodobno mesto. — Kot izvedenec in dober svetovalec je primorskim cerkvam veliko pa pošteno pomagal.

Dr. Gollmayr ni nikdar pozabil, da je duhovnik in sv. cerkve služabnik. To je kazal v javnem in privatnem življenji: v svojem službovanji, z obleko, s tem, da se je stanovitno ogibal javnih razveselovanj i. t. d. Za to so ga škofje zmerom radi imeli. — Uradna opravila svojega oddelka je opravljal točno in vestno. Neki svetovalec tržaške vlade, kateremu so uradoma v roke prišli spisi iz Gollmayr-jeve dobe, rekel je, da bi človek ne veroval, če bi sam ne videl, koliko aktov je referent Gollmayr rešil in sam spisal. Koliko je on pisal — je večkrat ponavljal — in kako premišljivo! — V Trstu je služil G. devet let; l. 1845 je bil poklican na Dunaj za dvornega svetovalca in gimnazijskega referenta pri dvorni studijski komisiji, kjer so mu bili kolegi častitljivi g. Mešutar in odlični astronom Koller, Benediktinar. To mesto na Dunaji je dosegel Gollmayr kot tekmeec družega kandidata, Jožefa Otmarja vit. Rauscher-ja, ki je bil takrat občudovan bogoslovski profesor v Salcburgu in je prišel potem za ravnatelja v orientarno akademijo, postal slednjič nadškof dunajski in, kakor je znano, sv. Cerkve kardinal.

Kako zmožen in delaven je bil vrli dr. Gollmayr v Trstu v svojem oddelku za bogočastje in

uk, kaže se iz pohvalnega pisma, ki mu ga je pisal guverner grof Stadion, v katerem pismu se bere, da se sme primorska vlada ponašati, da šteje tacega moža med svoje. Naj le ima, kdor hoče, to pismo za prenapeto, posname se vendar-le iz njega prava zasluga Gollmayr-jeva. Pismo se glasi tako-le :

Naznanivši povišancu imenovanje za novo službo v Beču nadaljuje grof Stadion.....: «Izpolnivši s tem više naročilo prosim Vas, preč. Gospod, sprejmite moje in vsega vladnega gremija prav odkritosrčno častitanje k taki resnično zasluženemu povišbi; ob enem pa tudi naj gorkejo mojo zahvalo za Vaše v vsakem oziru odlično in za to deželo dobrotno službovanje.»

«Žal mi je, da zapustite gremij, kateremu ste bili v vseh njegovih obravnavah sè svetom in dejanjem tako izvrstna podpora. Devet let Vas je naš gremij ponosno štel med svoje: v tem, ko Vas zagotavljam, da nam prav težko dé, ko Vas vidimo odhajati od tod, izrazujem občutke njegove.»

«Dežela ima nar bolj zahvaliti se Vašemu bistrournemu in stanovitnemu prizadevanju, da se je napravila podlaga bistvenim zboljškom v dušnem oskrbništvu.»

«Bodite zagotovljeni, da se bode dežela vsikdar hvaležno spominjala vsega dobrega, kar ste ga ji Vi storili, in da mi bode Vaš spomin vselej drag in ljub.»

«Z najodličnišim spoštovanjem ostanem, prečastiti Gospod,

«V Trstu, 24. aprila 1845.»

Vaš polnovdani sluga
Stadion l. r.»

S tem, da je bil povišan, spremenil je dr. Gollmayr samo stanovanje; v drugih ozirih je ostal, kar je bil: delaven, za službo goreč, samotarec. Vstajal je zgodaj, posvetil vsakdan prve ure molitvi in sveti maši; potem hodil redno dan za

dnevom v ministerstvo za bogočastje in uk, kjer je ostal od 9. ure do 3 popoldne. Občeval je malo in opravljal malo vizit, če izvzamemo kardinala kneza Altieri-a, nuncija pri cesarskem dvoru, in knezonadškofa dunajskega Vincencija Milde-ta. K Milde-tu je zahteval zlasti o dolgih zimskih večerih. Nuncij in nadškof sta ga imela prav rada. — Dunajski prevrat l. 1848 je našel Gollmayrja na njegovem mestu; bil je eden tistih — in ni jih bilo veliko — ki so ostali trdni v svojih službah izpolnovaje svoje dolžnosti; mladi obrazi vseučiliščnih studentov, ki so bili nekaj časa dunajski vladavci, niso ga strašili. Ko so se bile homatije ulegle in poravnale in se je bila vpeljala v Avstriji ustava, ostal je dr. Gollmayr na svojem mestu v prejšnjem oddelku z naslovom «ministerstveni svetovalec»; minister pa je bil grof Thun.

V priznanje umnega in trdnega njegovega obnašanja podelilo mu je Nj. veličanstvo čast infuliranega opata sv. Petra Peturskega na Ogerskem.

Ko je bil dr. Zenner, kanonik prvostolne cerkve sv. Štefana in referent za bogoslovske reči, postal pomočni škof nadškofa dunajskega, pomnožila so se Gollmayr-ju opravila, ker je moral prevzeti tudi Zennerjev referat, katerega je obdržal do imenovanja za knezo-nadškofa goriškega dne 18. nov. 1854. Potrjen v Rimu 23. marcija 1855, zapustil je Dunaj konec maja in šel nar pred v domače mesto Ljubljano. V stolni cerkvi v Ljubljani ga je knez-škof Anton Alojzij Wolf posvetil za škofa (3. jun. 1855). Assistovala sta škof poreško-puljski, mons. Anton Peteani, in tržaški, mons. Jernej Legat, vsi trije drazega in blazega spomina. Drugi dan mu je knez-škof Wolf podal nadškofovski «pallium» v cerkvi čč. mm. Uršulinaric, v kateri je novi nadškof 33 let prej novo mašo pel, česar so se pobožne nune večkrat spominjale. — Radodarni knez-škof ljubljanski je na tisoč načinov sijajno obhajal tiste slavne dni. Častil je odlično

svojega rojaka ; skoz več dni je njemu na čast vabil k obedu mnogo mestnih in zunajmestnih duhovnikov in drugih gospodov, sosebnoprijateljev, vrstnikov, sošolcev in nekdanjih učence novega prelata. To, da je bil nadškof Gollmayr čez toliko let spet enkrat prišel v Ljubljano, vzbudilo je med pobožnimi ondašnjimi prebivalci in med duhovščino občno navdušenost.

Tisti čas se je pričelo za cerkev v Avstriji novo življenje, ker je bil sklenen konkordat z apostolskim Sedežem. Konkordat je po eni strani pomnožil škofom opravila, po drugi pa zljajšal jim težavne dolžnosti njihove apostolske službe. Ta okolnost je močno uplivala na pastirsko delovanje novega nadškofa - metropolita in ponudila mu priložnost, marsikaj boljše narediti, kot kdor drugi, ker je bil veččak v cerkveno-pravnih in civilnih zadevah — in rebus mixtis. To sem omenil, ker nočem pretirati Gollmayrjevih zaslug, ki so pa vendar velike gledé na to, da je poznal duhá časa in znal izkoristiti ugodne okoliščine in razmere. In to je, kar znači moža.

Prišedši v škofijo, ki se je po smrti pobožnega nadškofa grofa Edling-a *) vladala po joze-finsko — v strogem zmislutě besede — (in to je bil sad tistih časov) znal je delati tako, da se je duhovništvo oddahnilo in da so se ljudstvu vėrske razmere zboljšale. In to je bil tudi sad nove dobe — dobe blagoslova in slave za Cerkev in cesarski prestol.

Iz Ljubljane in Trsta se je pripeljal novi nadškof v Gorico 18. junija 1855 in naslednjo nedeljo, 24. jun., obhajal slovesni vřhod v svojo prvo-stolnico. Prvi njegov pastirski list, v slovenskem in italijanskem jeziku, je zgledno priprost, kaže pa vendar v marsičem, kako dobro je novi pastir po-

*) Drugi nadškof goriški, grof Edling, moral je za to, ker je ljubil vėro in pravico odpovedati se škofijstvu. Živel in umrl je v Lodih v Lombardiji.

znal reči in ljudi. «Ne pričakujmo — piše viši pastir — kaj posebnega, ne; česar želim, je, da bi se srečali v vzajemnem zaupanju, tudi če jez ne bom tako srečen, da bi zaslužil vašo ljubezen.» To lepo misel, v kateri se izrazuje nadškofova ponižnost, razumeli so dobro nekateri, ki so bili znabití vzrok, da je našla svoje mesto v pastirskem listu. Njim nasproti je bil pohlevni knez-nadškof vselej dostojno prizanesljiv, kakor se spodobi tistim, na katerih strani je pravica, in kateri vedó, da imajo oblast in moč, pa jo rabijo le na korist svojim tekmečem.

Če kdo v svoji hiši ne zna gospodariti, kako mu bode skrb za cerkev božjo? — pravi apostelj. Nadškof si je prizadeval, da se je popravilo staro škofijsko poslopje s prijetno domačo kapelo. Tudi je bilo prizidanih nekaj novih prostorov. Popravljala se je pa škofija večkrat, in, ker je razen pomočkov iz verskega zaloga nadškof tudi od svojega dokaj potrosil, postalo je poslopje prav dostojno — veličastno in priprosto ob enem, kakor lahko vsak potrdi, kdor je vidi. V tej hiši — je rekel kardinal-patriarh beneški, mons. Trevisanato, kateri je goriškega nadškofa večkrat obiskoval — ni nič posvetnega kinča, ampse kaže elegantno in dostojno priprostost. In okó beneškega prelata — vajeno umetnih izdelkov, ni se motilo. Domača kapela, v kateri je nadškof z domačimi kaplani, tajniki in gosti vsak dan maševal, in ki je bila ljudem zmeraj odprta, bila je lepó opravljena in imela vso potrebno obleko in druge potrebščine. To kapelo je bil našel nadškof Gollmayr golo in prazno, zapustil pa nasledniku prevideno z vsem.

Razširil in prezidal je škofijsko pisarnico; omislil jej tiskarno in litografijo; vpokojil s penzijo 2 svetna kancelijska pisarja in nadomestil ju z duhovniki, kateri so z raznimi kurijskimi naslovi bili vsi tudi dvorni njegovi kaplani.

Zboljšal je véliki in rodovitni vrt proti jutru od škofijskega poslopja, napravil v njem vodotok, vodometa, cvetnjak in rastlinjak ter združivši s koristnim prijetno dal po griči nasaditi čvrstih vinskih trt, spodej pa na ravnem vsakovrstne vrtnine in raznoterih cvetlic, domačih in vnanjih. — Živel je rad sam za-se in opravljal le naj potrebniše vizite rekoč, da saj ima doma vrt, da mu ni treba iskati zunaj njega boljšega zraka. Popravlil je dalje stari kiosk, ki ga je bil dal škof Walland narediti; napravil pa tudi še drugega novega spodej pod brdom. Na vrhu v novem delu vrta proti Andrejišču je dal narediti švicarsko hišico in vsaditi okoli nje divjih kostanjev in cipres. Sad te Gollmayr-jeve radodarnosti je uže in bo še le očiteno. Morajo namreč vedeti svetni čitatelji teh vrst, da je vsacega beneficiata — bodisi škofa ali župnika — ostra dolžnost, ne le hraniti in varovati, temveč tudi zboljševati dotično premoženje.

Še več si je nadškof Gollmayr prizadeval in z neutrudljivo pa razumno gorečnostjo delal na to, da je popravlil in zboljšal svojo *duhovno hišo*, t. j. *župnije in duhovnije*. Bil je v tacih rečeh uže od popred dobro izveden, še več skušenj pa si je nabral o priložnosti vsakoletnih kanoničnih obhodov. Obhodil je vso škofijo večkrat; obiskal in ogledal je vsako cerkev, kapelo in duhovnišče, naj so bili še tako daleč in še tako visoko po gorah. Vse, kar je zapazil v duhovnem ali materialnem oziru, zapisal je v svoj dnevnik. Naj omenimo ob kratkem vspeh kanoničnih obhodov. Ustanovil je fará 10, vikariatov 10, pomnožil tedaj dušno oskrbníštvo za 20 duhovnij. Cerkvá je bilo novo zidanih 11, popravljenih 9; posvetil jih je 7, med temi slavno patriarško baziliko oglejsko. Duhovnišč je dal zidati 19, med njimi hišo za korne vikarije prvostolne cerkve v Gorici. — Podaril je znamenite zneske za prvostolnico in druge cerkve. Tako je tudi vsako leto veliko donašal za razne

dobrotne naprave ali zavode, in mnogokrat še izredno dokaj pripomogel k dosegu dobrotnih namenov ter bil v tem zgled radodarnim Goričanom.

Oskrbovanje goriške škofije je težavno, ker je v njej *dvoje narodnosti*: čisti Slovenci in Lahi (Furlani). Omikanci na Goriškem imajo nemško ali italijansko (šolsko) kulturo; taka je tudi duhovščina. Če se kateremu predstojniku posreči, da ga raznega jezika ljudstvo in duhovstvo enako ljubi, je to znamenje, da je pravičen, nepristransk, ne izključljiv, da je polen tiste ljubezni, ki edini, ne pa pristranstva, ki kolje in draži. Škof, župnik, sploh duhovnik mora stati nad strankami, da se svojo zmernostjo in pravičnostjo na-nje upliva in si tisto zaupanje pridobi, katerega mu je treba, da izvršuje odrešeniško nalogo Kristovo, katere nadaljevanje je njegov poklic. Duhovnik je poslanec Boga-človeka, ki je umrl za vse ljudi in hoče zveličati vse, katerega koli naroda, rodú in jezika.

Nastopivši apostolsko službo, obrnil je dr. Gollmayr svojo pazljivost na *izobraževanje duhovnikov*. Kaj je namreč poveljnik brez vojakov? Tisti čas se je slutilo uže pomanjkanje kandidatov za duhovski stan. Vzrokov temu je mnogo, naj poglobitniši pa so razmere in duh te naše dobe. Nadzoroval je nadškof učbo bogoslovsko sam, hotel osebno prepričevati se o nje vspehu, hodil je redno k semestralnim preskušnjam in govornim vajam; pozvedaval, kateri so zmožniši mladenči in pošiljal je naj boljše med njimi vsako toliko v više izobraževališče na Dunaj, da so se pripravljali za bogoslovsko doktorstvo; določeval je ondašnjim ravnateljem predmete, v katerih naj bi se dotičniki posebno temeljito podučevali, da bi postali sposobni, prevzeti njih uk na domačem bogoslovskem učilišči. O vsakem dunajskem doktorandu je hotel natančno vedeti, kako se uči in obnaša, in skoz celih 28 let je plačaval vsem stroške za doktorstvo. In tako si je odgojil odlično

akademično starešinstvo, ki je bilo kos vsakošnim nalogam—bogoslovskim, didaktičnim in pravnim.—Kakor je konkordat pomogel vsem cerkvenim napravam, tako tudi bogoslovskim učiliščem. Določiti n. pr. učne knjige, imela je pravico cerkvena oblast. Tako se je širilo obzorje cerkvenih studij in so se bogoslovska znanstva jako pospešila z izdavanjem bogoslovskih izvirnikov, novih spisov, raznovrstnih razprav i. t. d. Vsled tega so se pozgubili v Avstriji v škofijskih učiliščih profesorji, kateri niso znali družega, ko svoj šolski tekst in še tega le materialno. Pa tudi teksti niso bili najboljši. Tisti nekdanji profesorji so bili enostranski in niso znali povzdigniti se do vzvišenega stališča skupno - in občno - bogoslovskega znanstva. Bili so tudi taki, kateri so — opiraje se na to, da se predavanje imenuje «praelectio» — skozi $\frac{3}{4}$ ure tekst brali in poslušalce dolgočasili in mučili.

Prav malo jih je, ki so Gollmayr-ju slavo zavidali, pa tudi ti niso bili tako pogumni, da bi bili tajili njegovo zaslugo gledé preuredbe teologičnih studij. marveč so javno rekli, da hvala za vse izboljšanje bogoslovskega uka in za ves napredek v tem oziru, gre njemu.

Živel je nadškof Gollmayr, kakor smo rekli, le bolj sam za-se in neprenehoma *študiral*. Bral je in poznal cvet sedanje nemške literature, posebno kolikor se nanaša na bogoslovje in občno zgodovino. Zarad tega je bilo prijetno in podučno, ž njim govoriti. Prva leta je hodil včasih tudi h gimnazijskim zrelostnim preskušnjam; profesorji so bili vsi osupnjeni, ko so ga slišali govoriti ali kaj opazovati o različnih razpolih človeškega znanja (Glej gimnazijska letna sporočila ll. 1856—57). Učečo se mladino je spodbujal s tem, da je razne dijake — pravoslovce ali gimnazijske profesure kandidate z zdatnimi mesečnimi doneski velikodušno podpiral. Marsikateri, ki bo to bral, mi je priča, da pišem resnico. Tudi v svoji oporoki

se ni pozabil učeni nadškof tega izvoljenega oddelka človeške družbe — zapustivši vsoto, s katere obrestmi letnih 200 gold. naj bi se ukupovale bogoslovcem knjige; saj je dobro znal besede svetopisemske: «Ustnice duhovnikove naj várujejo znanstvo; iz njegovih ust se bode zahtevala postava».

Vedel je tudi zmožni voditelj svoje čede, da mora duhovnik z znanjem združiti lepo zgledno obnašo. Ker se navadno star človek tega drži, česar se je v mladih letih navadil in navzel (kakor sv. Pismo uči), začel je nadškof premišljevali, kako bi se dalo napraviti deško semenišče (Seminarium puerorum) kot trdna podlaga bogoslovskemu. Ker ni hotel zidati grada v zraku, iskal je trdih tal, da se mu poslopje ne podere. Uže rajnki prvostolni prošt, baron Avgustin Codelli, ki je bil po smrti nadškofa Lušina kapiteljski vikarij, bil je dosegel od presvetle cesarice Marijane Pije — ki je znana kot mati ubozih in podpornica vsake dobrotne naprave — znesek 10.000 gold., da bi se laže napravila omenjena mladenšnica. Ta velikodušni dar je bil dober začetek; ž njega pomočjo je bilo nadškofu mogoče izvršiti, kar je bil namenil. Vzel je spretno svoje pero in pisal, da je pridobil za svoje semenišče stipendije nekdanjega (v preteklem stoletji zatrtega) Werdenbergovega zavoda. Skoz 80 let je oskrbovala te stipendije državna uprava; vlada je tudi 8 izmed 24 teh stipendijev gimnazijskim dijakom podelovala, ostalih 16 pa je oddajal vselej dedič in pravni naslednik ustanovnikov Ivana K. grofa Werdenberga in soproge njegove Katarine (v 17. stoletji). Silil je nadškof na to, da naj bi ustanovno pismo zopet moč in veljavo zadobilo in se napravil spet zavod enak nekdanjemu; pridobil je za-se in za svoje naslednike pravico, podelovati tistih 8 stipendijev, katere je nekdanj oddajal Rektor Očetov Jezuitov, ki so bili Werdenbergovemu semenišču ravnatelj. Dosegel je tedaj nadškof G., da, kdor dobi stipen-

dij — bodisi od njega ali od naslednika ustanovnikov—, mora uživati ga v konviktu, ki se ima napraviti. S to važno pridobitvijo je bil zavod zagotovljen. Vendar pa bi bil ostal premajhen, če ne bi bila vsled primerneга gorkega povabila nadškofovega skladala za-nj vsa škofija in sosebnost častita duhovščina.

Tako je bilo mogoče s šolskim letom 1858 mladenšnico odpreti. Dali so jej po njenem ustanovitelji nadškofu Andreji imé *«Andrejšče»*. Po nadaljnem prizadevanji in znamenitih doneskih njegovih ima zdaj to semenišče svoje lastno lepo in prostorno poslopje z vrtom, kopališčem in posebnim stanovališčem za ravnatelja ter stanuje zdaj notri po 50 in še več gojencev—zdravih in čvrstih, ki rasejo vpričo knezonadškofa, kateri pride s svojega prijetno-zelenega vrtnega hriba, meječega proti jutro-vzhodu sè semeniščnim vrtom—lahko vsak hip nevidoma v mlado duhovno svoje sadišče. In res se je Gollmayr prejšnjih let večkrat potrudil med priprosto svojo mladino in se mu je videlo, da je rad bil med njo; mar mu je bil telesni razvoj dečkov in mladenčev, pa še bolj napredek v pobožnosti in studijah; nazoč je bil, ko so se vadili govoriti in deklamovati, ko so glediščne igre igrali, peli, telovadske poskušnje delali i. d. r.; konec šolskega leta ali o kaki drugi slovesni priložnosti se je udeležil s cerkvenimi dostojniki in drugo odlično gospôdo celó njihove južine ali večerje, in to s tisto njemu vrojeno in ne prisiljeno dostojnostjo, ki je kazala tudi nar bolj vajenemu očesu ljubezen očetovsko in častitljivo veljavo knežjo skup. Kdor je bil z nadškofom vred priča omenjenih produkcij v malem semenišči, — in, kar so dijaki predavali, bili so, dasi znabiti nekaj popravljeni, njihovi umotvori — bode gotovo rad spominjal se jih. Pelo, govorilo se je vsakrat v slovenskem, italijanskem in nemškem, sem ter tje tudi v latinskem jeziku. Ravnatelju

na pomoč sta bila eden ali dva prefekta, navadno bogoslovca, ki sta nadzorovala disciplino in mladino podučevala.

Tako je »Andrejišče« od leta do leta vspešno rastlo pred očmi blazega svojega ustanovnika, ki je skoz več kot 20 let dobival iz njega dokaj kandidatov za duhovsko semenišče in sodelalcev v dušnem oskrbništvu. Vse zadeve dušnega oskrbnišтва je opravljal sam z modro in previdno gorečnostjo; priporočil in tujega upliva ni trpel in tudi ne delal po osebnih simpatijah; gledal je le na to, da je šlo vse kolikor mogoče prav, kakor so zahtevali službeni oziri vse nadškofije.

Za Gollmayrjevega nadpastirovanja so prišle v navado *duhovne vaje za mašnike*. Prva leta so bile v italijanskem in nemškem, pozneje za laške in slovenske duhovne skupaj v cerkvenem, latinskem jeziku. Nadškof sam se je zaprl vsakrat s svojimi mašniki v centralno semenišče in opravljal ž njimi vse težavne vaje, saj so jako koristne vsakemu cerkvenemu služabniku, da se navzame spet pravega duhá svojega poklica in da se otrese posvetnega prahu, ki se tako lahko uleže, kakor piše sv. Leon Veliki, tudi na srca prav pobožnih oseb.

Sprejel je G. v svojo škofijo z očetovsko ljubeznijo nekaj *novih cerkvenih redov*; Jezuite, ki imajo v Gorici majhen hospic, šolske sestre »de Notre Dame« (v Gorici) in sestre božje Previdnosti (v Korminu). Vsem je bil z dejanjem in svetom podpornik.

Prvostolni *kapilelj* je pomnožil z enim *kano-
nikatom*, toda ni še nikomur podeljen, ker se obrestih dotične vsote — njemu v oskrbovanje izročene — niso še narasle do namenjenega zneska.

Grof Thurnovo *zastavljavnico* (»Monte di pietà«) je dal vso preuravnati; za njegove vlade se je zlasti z zastavljavnico združena *hranilnica* močno povzdignila, da je prava dobrota za deželo.

Dohodki nadškofove mense so se pomnožili po velikodušni zapuščini g. grofa Kamila Thurna v Spesi (blizu laške Koprive na podnožji slovenskih Brd), 2 uri hoda od Gorice. Nadškof je nakupil zraven še 45 njiv zemlje z dvema kmetoma in tako tisto posestvo okrožil. Da ne bi imeli goriški nadškofi naj lepšega vrta doma, hodili bi lahko na poletje ali jesen v Speso.

V malo letih je bil spraval nadškof G. podložno osebje in vse reči v tako *lep red*, da je bila *škofija* — kolikor človeška slabost dopušča, *ena naj boljše urejenih in oskrbovanih*. To se je pokazalo jasno sosebno zadnja 2—3 leta, ko je višega pastirja zapuščal spomin in ni mogel več vsega tako opravljati, kakor nekdej. Vkljub temu zadržku je bila škofijska vlada redna, rekel bi dobra, in bila bi še bolja, ko bi si bil onemogli starček privzel pomočnega škofa, kakor so vsi želeli. Ali on se je držal menda — vedoma ali nevedoma — pregovora slovenskega: «Meni luč — tebi ključ.» Omenil sem redno vladanje poslednja leta Gollmayrjeva za to, ker mu moramo to v veliko hvalo šteti in ker nam opravičuje resnico, da, če je kolo pomazano, teče samo. Denimo, da ni bil G. poprej vse dobro, naravno uredil in napotil, ampak kak umeten birokratiški stroj napravil, moral bi se bil zadnja leta ustaviti. Marsikaj, kar se le umetno blišči, razsvetljuje uže naprej prihodnji prevrat.

Dvakrat je bil nadškof G. pri *škofovskih konferencijah na Dunaji*, ko je šlo namreč za izverševanje konkordata ali za druge cerkvene zadeve v Avstriji.

V *Gospojsko zbornico* drž. zbora, katere ud je bil, je zahajal le malo. Znabiti, da so ga zadržavala škofijska opravila, ali pa ni hotel hoditi za to, ker ni maral biti priča svojih lastnih pobojev. Tako je rekel včasih on in so rekli tudi drugi škofje, češ, da pravi katoličan ne sme privoliti

v postave, katere žalijo svobodo sv. Cerkve. Jez nočem soditi, je li prav, tako misliti in delati, samo toliko naj smem reči, da, če se tako postopa, imajo nasprotniki katoliške reči odprto pot in lahko zmagajo brez truda in boja. Kdo vé, ali bi bilo šlo vse tako, kakor je šlo, da bi bili mnogi in veljavni govorniki od katoliške strani povzdignili glas, kakor linški škof Rudigier? Denimo pa tudi, da bi bili lažiliberalci škofo prevpili in z večim številom pokazali svoje junaštvo, bilo bi to za škofa častno, saj bi padel v boji braneč resnico in za-njo trpeč. Za pravico trpeti, to je naša zmagga. — Govorim namreč o protivérskem viharji, ki je razsajal v Avstriji l. 1867 in pripihal grenak sad njenim ljudstvom. Nadškof G. je z drugimi škofi vred prosil, protestoval, cerkvene previce krepko branil—in duhovščina mu je bila za to hvaležna; toda njegovo njegovih škofovskih tovarišev, prizadevanje ni imelo srečnega vspeha. Gollmayr je obžaloval to nesrečo v tistem učenem parstirskem listu, ki ga je izdal l. 1868, v katerem daja duhovnim modre zapovedi, kako naj se zadrže v težavnih okolnostih svoje službe.

V *Rim* je nadškof dvakrat potoval: maja meseca 1862, da je bil priča slavnosti, ko so bili razglašeni za svetnika mučenci japonski, in ga je neumrljivi Pij IX s prisrčno ljubeznijo sprejel, česar se je G. vselej rad spominjal;—in v drugo decembra meseca 1869, ko se je imel pričeti vatikanski cerkveni zbor. Vdeležil se je vseh občnih sej in kongregacij do sred marcija 1870. Dne 3. avgusta 1871. je razglasil konstitucije in dekrete omenjenega zbora, kakor je bil l. 1865 »syllabus« razglasil. Vatikanske sklepe je priobčil z jako primernim pastirskim listom, v katerem dokazuje, da ima zbor vsa znamenja občnega zbora, da so se vse posamne reči obširno in temeljito pretresale, na dolgo in široko razpravljale, ter da je imel

vsakdo prosto besedo in prosto oddal svoj glas, kar so potrdili celó poštteni protestantje.

G. je papeža Pija IX. odkritosrčno spoštoval in ljubil in visoko cenil tudi osebne njegove lastnosti. Leta 1872 se je udeležil velikanske *zaobljubne procesije za sv. Očeta na Sveto Goro* (pri Gorici), dasi 76 let star. Imel je 40 tisoč pobožnih Pijevih in sv. Cerkve otrok okoli sebe. V spomin tega slavnega shoda svetogorskega, kateremu je menda malo enakih v zgodovini sv. Cerkve, postavili so l. 1877 zaobljubljen altar sred cerkve, ki ga je nadškof G. 2. sept. tistega leta posvetil. Procesije l. 1872. se je vsikdar ginenega srca spominjal.

V mnogih sitnostih in trudapolnih opravkih svoje škofovske službe, doživel je blagi knez le malo pa sladkih tolažeb. Imel je n. pr. veselje in srečo, da je 15. avg. 1863 *slovesno kronal podobo Matere božje na otoku Barbani*. To redko svečanost so poveličevali patriarh beneški, mons. Alojzij Trevisanato, in nadškof videmski, mons. Andrej Casasola. — Ko se je l. 1876 (13. julija) obhajala osemstoletnica posvečbe slavne patriarške *bazilike oglejske*, — posvečene l. 1031 po patriarhu Poponu — posvetil jo je nadškof Gollmayr v drugo, ker je moralo zarad splošnih poprav po cerkvenih zapovedih tako biti. O tisti priliki je nosil nadškof-posvečevavec kristalno pastirsko palico Poponovo, ki se hrani v relikvijišči prvostolne cerkve v Gorici.

Škofov je Gollmayr *posvetil pet*: dr. Dobrila-o za Poreč, dr. Pogačarja za Ljubljano, dr. Glavina-o za Poreč (po odhodu mons. Dobrile v Trst), dr. Feretiča za Krk in dr. Zorna za Poreč (po odhodu dr. Glavine v Trst). Poslednji—mons. Zorn — je odličen cerkvenjak, prava cvetlica iz vrta metropolitovega. On ga je namreč izvolil in poslal v više izobraževališče na Dunaj; on ga je imel pri sebi v škofiji; on ga je imenoval bogo-

slovskega profesorja, postavil ga pozneje za direktorja centralnega bogosl. semenišča ter podelil mu častni in pravi kanonikat; on ga je slednjič v škofa posvetil — 62 dni pred svojo smrtjo. Nadškof G. je spoštoval in ljubil vse svoje duhovnike, kakor Kristus aposteljne, ali dr. Zorn je bil njegov Janez apostelj, njegov ljubljeneec. (O času konsekracije, ko je bil mons. Zorn nekega dne pri nadškofu pri obedu, rekel je sicer pozabljivi in razmišljeni starček proti drugim: «Der könnte mein Nachfolger werden.». Nekaj tednov po njegovi smrti se je pokazalo, da je bil dober prerok. Prestavlja vec). Ko je šlo za konsekracijo ljubljanskega škofa dr. Pogačarja, šel je prvostolnik Gollmayr sam v Ljubljano, katera je gojila za-nj zmeraj staro ljubezen. O tisti priliki je obiskal dvoje imenitnih božjih potov na Kranjskem: Matere božje cerkvi na Brezjah in na otoku blejskem; spremljala ga je povsod množica kranjskih duhovnov, ki je bila dvor 80 letnega starčeka metropolita. Povelicevali so ga na vse načine in seosebno tudi s petjem, ki se je razlegalo po hribih in dolih gorenjskih. To, da je častitljivi prvostolnik obhodel svoj rojstni kraj in rajsko njega okolico, vzbudilo je v rojakih njegovih veliko navdušenost in veselje; mnogi časniki slovenski, nemški in italijanski so *potovanje Gollmayrjevo jeseni 1875* obširno in zanimivo popisovali. V Radoljici ni našel več svojih dražih na rojstnem domu; spremenil ga je v ubožnico s primerno ustanovno zalogo; molil je na grobeh svojih sraršev, prvih učiteljev i. dr. Tisti čas je obiskal dražega svojega prijatla in znabiti prvega bogoslovca v Avstriji, Jerneja Widmerja, ki se je bil prostovoljno odpovedal škofijstvu ljubljanskemu in je mirno bival v Kranji—svojem rojstnem mestu. (Umrl je maja meseca 1883). — Ljubljana je vselej želela in večkrat izrazila željo, imeti dr. Gollmayr-ja za svojega škofa; ali Bog je vse tako obrnil, da se te naravne želje niso aresničile.

V 28 letih škofovske službe je *posvetil* nadškof Gollmayr kakih 400 duhovnikov; nekteri pa so bili iz sosednih škofij.

Dne 24. sept. 1871 je obhajal *petdesetletnico* svojega *mašništva*. Med drugimi raznojezičnimi slavo-spisi priobčenimi za tisto svečanost sestavil je tudi sedanji životopisec naslednji napis, ki priprosto našteva razne pomenljive dobe v nadškofovem življenji in ki ga je poslavljenec hranil obešenega na steni svoje sobe do smrti: Andreas . Gollmayr . Goritiensis . Archiepiscopus . et . princeps . solio . pontificio . assistens . sacrae . caesareae . majestati . a . penitioribus . consiliis . a . magna . cruce . ord . Leopoldi . plus . quam . annis . gestis . et . meritis . aetatem . dimetitus . in . sublimioribus . sacr . scientiae . studiis . Viennae . per . tres . annos . versatus . doctoris . lauream . consecutus . totidem . fere . in . animarum . cura . Labaci . prolusit . dein . sacrorum . dogmatum . ibidem . septennio . magister . juribus . ecclesiae . cum . imperiali . gubernio . componendis . Tergestum . decennio . subsequo . adscitus . augustissimo . deinceps . principi . in . negotiis . scholasticis . imperii . promovendis . Vindobonae . binis . lustris . ab . aulic . consiliis . ad . hanc . metropolit . sedem . novissime . evector . tribus . de . viginti . annis . hucusque . charissimam . sibi . dioecesim . gubernans . docti . prudentis . mitissimi . praesulis . nomen . adeptus . hodie . XXX . septembr . MDCCCLXXI . sacerdotii . sui . annum . quinquagesimum . celebrat . res . ecclesiastica . omnimodis . incrementis . aucta . studia . theologica . suffulta . promota . domus . militiae . sacrae . candidatis . patefacta . illum . patrem . familiae . suae . bene . praepositum . renuntiant.—

Leta 1880, dne 24. junija, je obhajala škofija in vsa cerkvena provinca goriška z nenavadnimi, neprisiljenimi, ampak resnično srčnimi izrazovanji ljubezni in vdanosti *škofovsko petindvajsetletnico* prečastitljivega višega pastirja Gollmayrja. Duhovstvo in ljudstvo goriško mu je na mnogo načinov svojo ljubezen izkazovalo. Poviševala sta sveča-

nost sv. Ivana Krstnika dan tudi podružna škofa ljubljanski in tržaški. (Tudi za to priložnost je prišlo na svetlo mnogo slavospisov. V ljubljanskih «Novicah» je priobčil A. M. nadškofov životopis, ki se nahaja tudi posebej ponatisnen. Na-nj se v glavnih točkah naslanja ta sedanja biografija mons. Raicevicheva od l. 1855—80. *Prestavljavec*).

Od tega časa naprej so starčeku čedalje bolj *pešale dušne moči*, sosebno spomin. To je čutil; zato je bil naj rajši sam in je prav malo govoril. Tudi slišal ni prav dobro. Vendar se mu je sem ter tje — zlasti, kedar je bil med samimi domačimi, — um tako dobro opomogel, da je bil nekdanjemu duhovitemu Gollmayrju podoben. Sicer pa je to čudno, da ni zavednosti in razumnosti nikdar popolnoma izgubil, da ne bi bil vedel, kaj govori, dela ali podpisuje. Brez njegovega «*Expediatur*» ni šel noben akt iz pisarnice. Maševal je do zadnjih dni redno in zavedno. Iz povdarjanja besedi pri sv. maši, iz pravilnega govornega naglašanja in iz tega, da je bil mnogokrat do solz ginen, ko je molitve bral ali pel, bilo je lahko spoznati, da ume in čuti, kar bere in opravlja. (*Prestavlj.*)

Kanonične obhode je opravljal do zadnjega leta, do zadnje jeseni pred smrtjo. Telesno je bil skoz in skoz čvrst; še le nekaj tednov pred smrtjo se je moral tudi njegov krepki, po nobeni bolezni oslavljeni život podvreči naturnim postavam.

V saboto — tisti dan pred Oljčno nedeljo — 17. marcija 1883 ob 4^{1/2} uri zjutraj je bilo, ko je preblagi nadškof Andrej Gollmayr *izdihnil dušo*. — Goriški cerkveni list «*L'Eco del Litorale*» od 18. marcija 1883 naznanja nadškofovo smrt tako-le:

«Žalostno zvonjenje po vsem mestu v saboto zjutraj je naznanjalo, da se je naš Oče in Pastir od svojih otrok ločil, ker ga je Bog poklical k večnemu počitku. To nesrečno naznanilo ni bilo po vsem nepričakovano, vendar pa nismo mislili, da ga izgubimo tako precej. Pretekli teden se je

čutil prevzvišeni nadškof slabejega in je ostal nekaj dni v postelji; pa brž potem je spet živel in opravljal vse, kakor pred. Še v četrtek je podpisaval akte. V petek ni vstal, užival pa še precej hrane. Popoldne pa ni več govoril, pač pa se še zavedal. Spovednik mu je podelil sveto odvezo, obhajati pa ga niso mogli; po noči je prejel še sakrament sv. poslednjega olja in ob 4 $\frac{1}{2}$ uri zjutraj — potem ko je bil domači kaplan njegovo dušo Bogu priporočil, zaspal je mirno v Gospodu».

«Tako je pobožni in spoštovani naš Pastir sklenil svoje 85 let dolgo in delavno življenje, od katerega je celih 28 let žrtvoval naši nadškofiji.»

Po tem takem — mi je li treba praviti, da je bil *pogreb* tako delavnega in mnogozaslužnega prelata veličasten? Vsa škofija se ga je udeležila; od vseh strani so prihiteli duhovniki ukljub slabemu vremenu; vse mesto in ogromna množica ljudi ne le iz bližnje okolice, temveč tudi iz bolj oddaljenih krajev se je na sv. Jožef in drugi dan gnetla v škofijo, kropit svojega Očeta in je vsaj od strani milo gledaje v zadnje počastila ga pri pogrebu (20. marcija). Tako so vsi še enkrat priznali in potrdili odlične zasluge rajncega nadškofa, ki je bil z modro pa tiho delavnostjo dobro vredil svojo škofijo, kakor dober gospodar svojo hišo. V tolažbo prijatlom naj podam tu poročilo uže omenjenega lista «L'Eco del Litorale», ki je gotovo natančno:

«V nedeljo popoldne so truplo rajncega knezo-nadškofa balzámili in potem izpostavili v škofijski dvorani primerno napravljeni. Oblečen je bil kakor pri maši držeč v roki pastirsko palico in z mitro na glavi. Okoli odra je gorelo veliko sveč; za njim je bil altar, pred katerim so mašniki v ponedeljek in torek pred pogrebom vsake pol ure maševali. V bližnji sobi so svetni ali redovni duhovniki oba dni mrtvaške jutranjice oziroma ve-

černice molili; prvostolni kapitelj je prišel v ponedeljek o 5. uri popoldne iz Velike cerkve v procesiji v škofijo opraviti svojo dolžnost. — V ponedeljek zvečer je prišel iz Trsta škof mons. Glavina, ki je bil prevzel žalostno opravilo, spremiti do groba rajncega truplo; ž njim so prišli tudi preč. gg. kanoniki tržaški dr. Šust, Šwab in Staudacher. — Ljubljanski knezoškof je bil naznanil, da pošlje dva svoja kanonika, ki ga bosta namestovala pri pogrebu. Prišla sta preč. gg. Pauker Glanfeldski in Urbas. Iz Ljubljane je došel tudi deželni predsednik kranjski pl. gosp. Winkler. — Prečastiti škof poreški, mons. Zorn, je pisal, da mu je prav žal, da ne more priti zaradi cerkvenih opravil Velicega tedna. — Od odličnih gospodov so došli preč. kapiteljnu žalotelegami. Iz Trsta se je pripeljal k pogrebu gosp. ces. namestnik baron De Pretis; prišli so še drugi tržaški gospodje, baron Scrinzi in vit. Reinelt, tovariša rajncemu nadškofu v gosposki zbornici, in pa tržaškega namestništva svetovavec vit. Schemerl.»

«V torek zjutraj ob 9. uri med zvonjenjem vseh zvonov po vsem mestu je prišel pontifikant preč. mons. Glavina, katerega je spremljal domači kapitelj, z vnanjimi kanoniki in mnogimi mašniki, iz semeniščne kapele truplo pokropit. (Zaradi dežja se ni bila zbrala duhovščina v prvostolni, ampak v bližnji semeniščni cerkvi). Zdajci se vzdigne sprevod. Osem mašnikov je neslo preč. rajncega od škofije do Velike cerkve, iz cerkve pa — po maši — so ga peljali s 4 vranci. Z rakve so viseli krasni venci; enega je bil poklonil deželni odbor; napis na trakovih je italijanski in slovenski; družega z latinskim napisom je bilo poslalo Andrejšče. Deželnega odbora venec je bil pripeljal glavar g. vit. dr. Pajer in so ga spremljali njegovi uradniki.»

«Gosp. župan je ponudil cerkveni gosposki nekaj magistratnih uradnikov, mestnih in požarnih

stražnikov, da so vzdrževali red v škofiji o sprevodu in v cerkvi; poslal je tudi mestno godbo.— Vsled sklepa mestnega starešinstva so gorele mestne svetilnice, s katerih so viseli črno-beli trakovi iz tančice. Črnina je visela tudi z oken skoraj vseh hiš po tistih ulicah, koder se je razvijal sprevod. Z deželne hiše in z mostovža magistratnega poslopja ste vihrali s črnino ogrnjeni zastavi deželna in mestna. Vse civilne in vojaška gosposka so se pogreba udeležile. Škoda, da ga je dež kazil.»

«Véliká cerkev je bila dostojno črno-belo opravljena. Ko je bila krasna metalna rakev s preč. truplom položena na visoki oder in so bili odličniki zavzeli svoja mesta, začela se je mrtvaška pontifikalna maša; pel jo je mons. Glavina. Po maši je bral velečastiti g. profesor Dom. Alpi pogrebni govor.» *)

«Nj. kraljeva visokost grof Chambord je bil z markizom De Foresta-o v svojem oratoriji (nad presbyterijem) pri celem mrtvaškem opravilu. Za rakvo sta bila njegova dvornika pl. gg. du Bourg in grof (vicomte) de la Bouillerie».

«O tej priložnosti so prvostolnični pevci in godci pod vodstvom kapelnika g. Cartocci-a prav dobro izvrševali mrtvaško mašo Ivan Wittassekovo.»

Po pogrebem govoru so opravili prč. gg. prošt, trije imetniši kanoniki in pontifikant pet zapovedanih absolucij pri odru in potem se je vzdignila spet procesija in pomikala se tužno proti staremu pokopališču, kjer so preč. truplo spustili v rako v kapeli (na južni strani). Tam počiva zdaj v družbi 3 svojih prednikov in čaka poslednjega vstajenja. — Vso pot od Vélike cerkve do pokopališča se je dež ulival.»

H koncu naj podam še nekaj črtic iz privatnega življenja rajncega nadškofa Gollmayrja in

*) Nahaja se v ital. in slov. jeziku natisnen. Prestavljavec.

vmes tudi še marsikaj, kar znači njegovo uradno delovanje. Privatno življenje nadškofovo je bilo prav priprosto. — Bil je ~~ni~~isoke, krepke, lepe postave; po pregovoru: «Natura contenta parvo» — bil je z malim zadovoljen. Na čelu — vselej mirnem in jasnem — sta se mu brala mir in ljubezen; v navadnem pokoju njegovega obličja se je kazalo soglasje dušnih moči in krotko mišljenje. Enoličen in stanoviten je bil njegov urnik ali vsakdanji opravični red. Vstajal je zgodaj, molil, vsak dan maševal potem delal in bral do (zmernega) obeda. Popoldne sta se spet branje in molitev vrstila do večernega sprehoda po sprelepem domačem vrtu in griču, nad katerima je imel naj sladkejšo veselje. Veselilo ga je tudi vse, kar se je v vrtu in vinogradu pridelalo — zelenina, sadje in okusno vino; s temi domačimi pridelki se je med domačimi in gosti večkrat pri mizi šaljivo ponašal. Vendimo je vsako leto on sam slovesno pričel. Med streljanjem z možnarji podal se je s svojim «falčkom» pod «latnik» ali pod «planto» in začel prvi «trgati»; za njim so trgali gostje: celih 20 let nepozabljivi prijatelj njegov ljubljanski kanonik Iv. K. Novak, nekateri bogoslovski profesorji, pisarnični gospodje, domači tajnik i.t.d. Ko je solnce zahajalo, so v enem ali drugem kiosku vsi skup veselo južinali. Vendima je bila po duhovnih vajah v semenišči in potem ko je bil vsako leto meseca septembra dokaj duhovnikov posvetil, njegov odpočitek. Dobro je dejalo nazočim, ko so ga videli kakor častitljivega očaka med svojimi otroci in vnuki odpočiti se od resnobnih misel in više-pastirskih skrbí. — Zvečer — se ve da, ker ga je bil sam živi red — je moral še svoje molitve in branje opraviti.

Cerkvena sv. opravila je poveličevala veččastitljiva, — impozantna njegova podoba; opravljal jih je mirno, spodobno in dostojno, da malo-

kdo tako, in potrjeval resnico, da altarja naj lepši kinč je mašnikova siva glava.

Uljuden z vsemi bil je prisrčen s nemnogimi svojimi prijatli, katerim je ostal zvest v vseh dobah svojega življenja. Tak je bil n. pr. z ljubim kanonikom Novakom, ki je hodil skoz 20 let, kakor sem uže omenil, vsako jesen v Gorico in pri našal novo življenje v tiho škofijo. Zadnji dve leti je bival zarad hude čutnične bolezni več mesecev pri nadškofu in iskal tolažbe in zdravja. Ko se je bil vrnil v Ljubljano, in ga je bil zadel mrtud, šel ga je nadškof obiskat. Bolnik ni mogel govoriti, ali solze, ki so obema v očeh igrale, bile so naj ljubeznivši govor.

Ker je bil G. previden, razsoden in prosto-dušen (di larghe vedute), sponeslo se mu je dobro vse, česar se je lotil. Ko je imel komu kako službo podeliti, poiskal si je moža za-njo sposobnega in se oziral, kolikor je bilo mogoče, na dotičnikove osebne razmere. Priporočil ni slišal rad, sosebno ko mu je kdo *samo* zarad *starosti* koga priporočal, ker je učeni nadškof dobro poznal duhá tridenskega zbora, ki ne zahteva za imenitniša mesta dolgoletnega prejšnjega službovanja, ampak splošne in posebne sposobnosti. Malo se je zmenil tudi za privatna priporočila mogočnjakov, in veljakov, zakaj, kdor si usoja, druge priporočati, kaže s tem, da ima predstojnika za nepravničnega ali kratkournega in za tacega, ki gleda na osebo in ne na sposobnost in zasluge; po drugi strani vzbuja sum, da ima njegov priporočenec malo zaslug in spretnosti ali pa da so njegove zasluge dvomljive. Vsa škofija je priča, da tistega upliva, ki se mu pravi «protekcija», ni hotel G. trpeti; protekcija spravi mnogokrat take ljudi na vrh, ki so le véliki ali majhni «srednjaki». Bog mu je dal dar razumnosti in razsodnosti za podelovanje služeb. To je priznal nekdanji okrožni predstojnik goriški, min. svetovavec Fr. baron Buffa, rekoč,

da mons. Gollmayr je prav ustvarjen za to, da zna postaviti pravega moža na pravo mesto in odkazati vsakemu svoj prostor. In baron Buffa je bil izveden v tacih rečeh; beseda njegova je tem veljavniša, čem ojstreja je bila sploh njegova sodba in zmerniša njegova hvala.—

Omenil sem uže, da je dijake še kot dvorni svetovalec rad podpiral; tudi bogoslovcem in mladim mašnikom, kedar jih je poslal pastirovat, podaril je blagovoljno kaj knjig. Rad je prejšnjih let hodil poslušat v semenišče predavanje privatnih slovstvenih izdelkov zmožniših svojik gojencev. — Tiste bogoslovce, katerim je na Vélíki četrtek noge umival, povabil je vsako leto k obedu; bil je tisti dan bolj vesel in je več govoril, ko o drugih prilikah, ter bil z mladino nenavadno ljubeznjiv in zaupen.

Znano je, da je bil nadškof G. resnično omikan in učen in vendar je prav malo govoril; moralo je biti kaj posebnega da je več govoril, in o taki priliki se je spoznalo bogastvo vsestranskega znanja, ki je tičalo v bistrem njegovem umu, — znanja, ki je bilo sad resnih studij dolgoletnega branja. Časnike je rad čital, pa nikdar ni govoril o politiki — ne javno, ne privatno in zaupljivo. Da je pa politiko razumel, kažejo neka nenavadna njegova prerokovanja; uganil je dogodke, ki bi jih ne bil vsakdo naprej slutil in znal napovedati. Sploh je bil vsak pogovor ž njim jako mikaven in podučen če se je kedaj pošalil, kak bistroumen dovtip sprožil, kako anekdoto povedal, bilo je vse primerno in jo je vsakrat dobro zadel. Sicer je bilo, kakor njegovo življenje, tako tudi govorjenje priprosto.

Ako so okolnosti zahtevale, znal je biti sijajno radodaren, sicer pa je bil varčen, sešebno gledé na samega sebe. Skop je bil zlasti zadnja leta — znabiti za to, da bi več prihranil za svoje Andrejišče; in, ker ni hotel kratiti dobrotnim za-

vodom letne podpore, opustil je vsak strošek, ki ni bil prav potreben; celó bukev ni več kupaval, dasi so bile glavno njegovo veselje. Knjige velike biblioteke je vse prebral. Tu mi prihaja na misel, kar mi je enkrat nek učen Nemec rekel o slavnem kardinalu Rauscherji, nadškofu dunajskem. Govorila sva, da ima Rauscher bogato knjižnico in omenjeni gospod mi je odgovoril: «Da, mnogo in lepih bukev ima, ali še več vredno je to, da je vse bral». Te besede naj se obrnejo na nadškofa Gollmayr-ja. — Oskromen je bil tako, da ni v pogovore nikdar vtikal samega sebe ali svojih dejanj; nikdar ni omenjal raznih dob sijajnega svojega poviševanja (karriere), samo med intimniki ga je večkrat veselilo pripovedovati o tistih časih, ko je v Ljubljani in na Dunaji studiral in kako je preskušnje opravljal; govoril je rad o izpraševalcih pri doktorskih rigoroznih preskušnjah i.t.r. Vajenemu resnih in tehtnih studij bilo je dolgočasno prazno besedovanje nekih pisateljev in pridigarjev; neslana mu je bila celó konverzacija tistih takih, ki véliko govore, pa malo povedó. Dvoje reči je cenil in mečno hvalil: nemško znanstvo in cerkveno zgovornost francosko, ter želel preuravnave bogoslovskih studij v Italiji. Čeprav je bila znanstvena njegova omika nemška, znal je in ljubil in pisal pravilno svoj materni jezik slovenski; veselilo ga je zasledovati njega razvoj in napredek. Prevedel je bil v mlajših letih v slovenski jezik tudi neke oddelke Sv. Pisma in bral do smrti knjige in časnike slovenske. (Naročnik «Novic» je bil od njihovega začetka, do svoje smrti. Ta list mu je bil ljub tudi za to, ker je bil dr. J. Bleiweis-u v dijaških letih instruktor. Prestavlja.) O kanoničnih obhodih je katekizoval in govoril slovenski in z marsikatero «gorenjsko» razveselil pri obedih duhovnike, s katerimi se je vedel ljubeznjivo, kakor oče z otroci. Kot metropolit ni nikdar nasvetoval koga za škofa, če ni znal jezika svojih pri-

hodnjih ovčic. Rekel je, da on ne more umeti, kako more škof biti med ljudmi, katerih jezika ne zna.

Spoštovale, včasih občudovala in hvalile so ga svetne gosposke — cesarske in mestne, pa ne, da bi si bil to spoštovanje ali hvalo naklonil na škodo svoji dostojnosti in škofovski dolžnosti. Resnično rado ga je imelo tudi goriško plemstvo, ki šteje dokaj imenitnih rodovin, vendar pa ni preziral viši pastir ali zamolčal napak, ki so plemenitaše včasih temnile. Povdarjal je sosebno dvoje, kar je prava nesreča za neke patricije, namreč — lenobo in življenje brez namena.

Cesarski rodovini Habsburški je bil z otroško ljubeznijo vdan; zlasti pa je srčno ljubil cesarja, za katerega je vselej molil in večkrat maševal. Kedarkoli je izgovoril — privatno ali v molitvi — ime «cesar», bil je ves ginen; videlo se mu je; kako ljubi vladarja — dobrotnika ki mu je toliko časti in naslovov podelil.

Tak je bil preblagi nadškof Andrej Gollmayr, ki ga je bila sama Previdnost božja v goriško škofijo poslala ravnat duhovne njene zadeve. Vodil je škofijo s pohlevno razumnostjo, delavnostjo in odlično ljubeznijo; popravil in napravil mnogo, mnogo. In, kar se je o ljubljanskem knezoškofu Alojziji Ant. Wolfu reklo, da je uredil škofijo, kakor uro, velja tudi o slavnem prvostolniku in pri-ljubljenem Očetu dr. Andreji Gollmayr-ju gledé na nadškofijo goriško, ki se ga bode vsikdar živo spominjala in ga milo blagoslavljala.

